

RECKONING AND FRAMING CURRENT STATUS AND FUTURE PROSPECTS OF HUNGARIAN ETHNOGRAPHY IN THE 21ST CENTURY

A magyar néprajztudomány helyzete és jövője nemzetközi perspektívába helyezve

Nyilvánvaló, hogy húsz-huszonöt évenként vagy egy emberöltőnként érdemes áttekinteni azt, hogy egyes diszciplínáknak milyen a helyzetük, hol állnak a tudományok rendszerében és az aktuális társadalmi környezetben. 2017-ben Paládi-Kovács Attila akadémikus észrevételezte azt, hogy a néprajztudomány 1998-ban készítette utolsó nagy számvetését, és elérkezett az ideje egy újabbnak. Annál is inkább, hiszen több olyan változás ment végbe a társadalomban és a tudományos életben, ami hatott a mi diszciplínánkra is. Itt említhetjük többek közt a bolognai rendszer bevezetését az egyetemeken, a Néprajzi Múzeum évtizedig eltartó költözködését és az egykori akadémiai intézet viszontagságait: előbb a központosítás, majd a költöztetés, aztán az akadémiától való elszakítás miatt is állandóan új helyzetekhez való alkalmazkodásra kényszerültünk. 2017-ben tehát Paládi-Kovács Attila összehívta a néprajztudomány azon szereplőit, intézményvezetőket, akik aktívan befolyásolják tudományos műhelyük szemléletmódját. A 2018-ban megtartott, témakijelölő megbeszélésen a legfőbb problémák kerültek terítékre – a kutatás, az oktatás és a közgyűjtemények helyzete körül alakultak ki a kisebb vagy részdiszciplináris témák. 2019-ben Pécsen tartottuk az első nagy konferenciát, amelyben az általános iskolai, a középiskolai és a nem szakos egyetemi oktatásban a néprajz helyzetét, illetve az egyes néprajzi és antropológiai tanszékek törekvéseit, irányait tárgyaltuk meg. Ezt követően a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban a közgyűjtemények helyzetét mértük fel egy teljes napos tanácskozáson, ahol éppen a téma szerteágazósága miatt nemcsak klasszikus konferencia-előadások voltak, hanem műhelyvitákra, kerekasztal-beszélgetésekre is sor került. A 2019-ben lezajlott harmadik nagy konferencia a Humán Tudományok Kutatóházában az alap- és alkalmazott kutatások összefüggéseire koncentrált, illetve a néprajz társadalmi hasznosságának kérdését vizsgálta. 2020-ra húzódott át szintén a Néprajztudományi Intézet székházában az utolsó konferencia, ahol a társtudományok egy-egy jeles személyisége a saját szemszövegéből értékelte diszciplínájának kapcsolatát a néprajztudománnyal. Meglátásaikra a tudományok határterületén dolgozó néprajzkutatók (többek közt történeti

néprajzos, folklorista, társadalomnéprajzos, ökológiai antropológus) reagáltak. A konferenciasorozatot a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Bizottsága mint a legkomolyabb presztízsű szervezet és a Magyar Néprajzi Társaság mint a legátfogóbb szakmai grémium koordinálta és szervezte. Az előkészítő és a négy tematikus konferencia eredményeinek összefoglalását egy 2020 őszen megjelent magyar nyelvű kiadványban, a Cseh Fruzsina, Mészáros Csaba és Borsos Balázs szerkesztette *Számvetés és tervezés. A néprajztudomány helyzete és jövője a 21. században* adtuk közre 642 oldalon, harminchét tanulmányban. Ebből válogattak össze a szerkesztők tizenhét tanulmányt angol nyelvre lefordítva a 2023-ban közreadott *Reckoning and Framing. Current Status and Future Prospects of Hungarian Ethnography in the 21st Century* című kötetbe. A válogatás elsődleges szempontja az volt, hogy mely eredmények tarthatnak számot a nemzetközi nagyközönség érdeklődésére, illetve melyek reprezentálják tudományszakunk jelenlegi helyzetét, és vetítik előre tervezett jövőjét.

A tudományszak meghatározásának főbb kérdéseit taglaló első blokkot nyitó tanulmány – Balogh Balázs tollából – főként a néprajztudomány társadalmi alkalmazhatóságáról, hasznáról szól. Az oktatás, illetve a muzeológia helyzetfelmérése – előbbit Keményfi Róbert három szerzőtársával jegyzi, utóbbit pedig Kemecsi Lajos és Cseri Miklós, a Néprajzi Múzeum és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatói – után a kötet alapos és árnyalt áttekintést nyújt a néprajz és a kulturális antropológia viszonyáról Mészáros Csaba, Lajos Veronika és Ö. Kovács József munkáin keresztül.

A második és a harmadik fejezet az örökségesítés és az örökségkezelés főbb területeire koncentrál. Molnár Zsoltnak és Babai Dánielnek köszönhetően etnobotanikai, míg Mód László és Simon András munkájából, néprajzi megközelítésekben ismerhetjük meg, hogy egyes mai közösségek milyen megoldási stratégiákat választhatnak természeti környezetük kezelésére, illetve, hogy milyen szerepük lehet a kutatóknak a döntési folyamatokban. Az etnobotanika nyomán Borsos Balázs az *ethno+science* definíciók használatához ad útmutatást. A kulturális örökség kezelésének három példáját mutatja be a kötet következő fejezete: a néptánc és a népzenei hagyományok megújítását (Juhász Katalin), a tárgyalgató népművészet területeit (Cseh Fruzsina), valamint a Hungarikum intézményrendszerét (Bali János). Mindhárom tanulmány részletesen foglalkozik a néprajzkutató szerepével, kutatásainak felhasználásával és az együttműködés lehetőségeivel az örökségesítési törekvésekben. A szerzők meglátásai is alátámasztják, hogy a néprajztudomány igen korszerűnek tekinthető, amennyiben figyelembe vesszük, hogy napjainkban a kutatásszervezés és a tudománypolitika törekvéseiben a hatás és az impakt kiemelt jelentőséggel bír.

Az utolsó fejezetben három szerző négy tanulmánya szolgál példaként a néprajztudomány hasznosulására és alkalmazhatóságára különböző területekről. Két tanulmányt jegyez Nagy Károly Zsolt, aki első dolgozatában a néprajzi tudás

helyét keresi a magyarországi lelkészképzésben. Milyen haszna lehet egy falusi lelkésznek abból, ha vannak társadalomnéprajzi ismeretei? Másik írásában azt vázolja, hogy milyen módszertani lehetőségeket rejt az internet mint néprajzi terep. Szilágyi Zsolt arra szolgál példákkal és perspektívákkal, hogy a nemzeti kulturális diplomáciai kapcsolatokban hogyan alkalmazható a néprajzkutató tudása, illetve a néprajzi ismeretanyag. Báti Anikó a táplálkozáskultúra új kutatási lehetőségeire világít rá, amikor a gyermek közétkeztetés vizsgálatára és saját kutatásának a közétkeztetésre gyakorolt hatására hívja fel a figyelmet.

A kötetnek sajnos hiányossága az, hogy – bár Magyarországon van egy világszínvonalú szövegfolklorisztikai műhely a Néprajzi Kutatóintézetben – hiányzik egy folklór témájú összefoglalás. A harminchét tanulmányt tartalmazó magyar kötetben található folklór tematikájú írások mind vagy reflexiók egy társtudomány észrevételeire, vagy úgy szólnak az oktatásról, illetve olyan részkérdéseket érintenek, amelyek egy angol nyelvű összefoglalóban nem találták volna a helyüket.

A kötet nagy érdeme, hogy nemcsak „kifelé”, a nagyközönségnek szól, tehát nemcsak a kiemelkedő eredményeket veszi sorra, hanem valóban szembenéz a néprajztudomány esetleges hiányosságaival is, rámutat a problémákra, és reális helyzetképet nyújt. A néprajztudomány objektív pozicionálása pedig összefügg a bölcsészettudományok egészének helyzetével.

Az angol nyelvű kiadvány a Waxmann Kiadónál jelent meg, a kiadó és a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete által *Hungarian Ethnology Studies* címmel indított magyar néprajzi sorozat első köteteként. A sorozat szerkesztője Balogh Balázs és Borsos Balázs.

(Borsos Balázs – Cseh Fruzsina – Mészáros Csaba editors: Reckoning and Framing. Current Status and Future Prospects of Hungarian Ethnography in the 21st Century. [Hungarian Ethnology Studies 1] Münster–New York: Waxmann, 2023, ISBN: 9783830946298)

Balogh Balázs

főigazgató

Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest

Cseh Fruzsina

tudományos főmunkatárs

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet, Budapest